

PETER ZUBKO*

Slávenie sviatkov gréckokatolíkmí na území spoločnom s rímskokatolíkmí podľa relácií z roku 1794¹

ZUBKO, P.: The Celebration of Greek Catholic Feasts in the Territory mixed with Roman Catholics according to Announcement from 1794. *Slavica Slovaca*, 40, No. 1, pp. 22-33. (Bratislava)

There are still a lot of unknown found documents about Greek Catholics in archives. This study draws upon Roman Catholic archdiocesan archive in Kosice. It clarifies, whether Greek Catholics living together with Roman Catholics in years 1780-1794 celebrated Roman Catholic feasts and whether they used Gregorian or Julian calendar.

Greek Catholics, Ruthenics, Church feasts, Julian and Gregorian calendar in Slovakia, East Slovak dialects, Saris, Zemplin, Slavonic-Byzantine rite in Slovakia.

V dňoch 16. marca–6. mája 1773 sa vo Viedni konala synoda gréckokatolíckych biskupov uhorského kráľovstva, zvolaná Máriou Teréziou. Jej prínosom bolo nielen oživenie jednotlivých východných cirkví (mukačevskej, rumunskej a chorvátskej), ale aj vydávanie východných liturgických kníh a riešenie problémov spolužitia gréckokatolíkov a rímskokatolíkov. Začal sa tzv. zlatý vek Mukačevskej eparchie, ktorý symbolizuje osoba vtedajšieho biskupa Andreja Bačinského (1773-1809). Prelomovým v jeho pôsobení bol rok 1780, keď sa presťahoval do Užhorodu a začal sa oveľa intenzívnejšie venovať vnútorným záležitostiam eparchie. V roku 1792 vyslal dvoch baziliánov do kyjevsko-pečerskej lavry, aby zjednotil obrady liturgie vo svojej diecéze podľa tamojšieho vzoru. Následne dochádza k unifikácii mukačevskej liturgie.²

Súčasťou riešenia tejto agendy bolo zisťovanie, či gréckokatolíci žijúci na územiach spoločne s rímskokatolíkmí zachovávajú latinské sviatky. Iniciatíva vychádzala od svetskej vrchnosti, na čele ktorej stál od roku 1780 panovník Jozef II.³ Z iniciatívy svetskej vrchnosti vychádza v roku 1795 a následne 1814 nariadenie: „*Graeco-Catholicis in Locis mixtis ubi tamen Romano-Catholica Ecclesia, in qua Divina peraguntur, existit, diebus Festivis Latinorum, in privato labores quidem omnes, strepitosis tamen exceptis, extra ambitum autem Locorum et Possessionum, utpote ruri, ne strepitosis quidem exceptis, irrestrictae exercere liberum est; in Locis vero, ubi nulla adest Ecclesia latini Ritus, aut soli Graeco-Catholici populationem constituunt, integrum est illis omnes labores indiscriminatim exercere; festorum sibi propriorum, altissimo consensu Regio firmatorum, observanti salvis Ipsis permanet, ita, ne seu ad labores publicos, seu Comitatus, seu denique privatos Dominales compelli, sicut nec a converso Romano-Catholici apud Graeco-Catholicos in servitiis constituti a cultu suorum Festorum per hoc arceri*

* Doc. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD. Teologická fakulta KU, Katedra cirkevných dejín, Hlavná 91, 042 03 Košice.

¹ Štúdiá je súčasťou riešenia projektu VEGA Protonacionalizmus na Slovensku a v strednej Európe – podmienky formovania národnej identity pred rokom 1780, č. 2/ 4088/24.

² ŽEŇUCH, P.–VASIE, C.: Cyrillic Manuscripts from East Slovakia. Slovak Greek Catholics: Defining Factors and Historical Milieu. Cyrillic rukopisy z východného Slovenska. Slovenskí gréckokatolíci, vzťahy a súvislosti. Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae. Vol. I. Roma–Bratislava–Košice 2003, s. 270 – 272.

³ ADAM, M.: I sacramenti dell' iniziazione cristiana nie rapporti interecclesiali tra i cattolici latini e orientali in Slovacchia. Romae : Pontificia studiorum Universitas a S. Thoma Aq. in Urbe 2003, s. 148.

possint, mulctae autem ob reciprocam Festorum in observantiam generaliter inhihentur.“ (Intim. ddo 11. Augusti 1795, Nro 16 417. Item ddo 4. Oct. 1814, Nro 23 034.)⁴

V arcibiskupskom archíve v Košiciach sa nachádza spis z rokov 1793-1794, ktorý je informáciou o zvykoch gréckokatolíkov, predovšetkým o svätení ich sviatkov a s tým súvisiacou disciplínou zdržiavania sa od fyzickej práce. Spis informuje o vzťahu gréckokatolíkov k latinským sviatkom a o kalendári, podľa ktorého sa gréckokatolíci riadili.⁵ Je teda odpoveďou na vyššie uvedený prípis.⁶ V jeseni 1793 rozposlal jágerský biskup Karol Esterházi svojim dekanom list nasledujúceho znenia: „Ex certo incidenti scire mea plurimum interest: utrum populus Graeci Ritus Catholicus in Dioecesi mea degens, Festa Juxta suum, vel nostrum Calendarium observare soleat? DVa proinde intra Districtum suum secrete, & sub manu consuetudines ejusdem populi hoc in puncto diligenter investiget, signanter: utrum ille in omnibus, aut adminus nonnullis in locis Festa Latini Ritus celebret, & a laboribus abstineat? vel vero Festivis his diebus labores perficiendo, sua tantum Festa juxta Graecum Calendarium observet? aut an non alicubi locorum tam [pag. 2] sua, quam nostra Festa ab eodem observentur, vel prioribus saltem temporibus observata fuerint? de compertis vero adaequatam mihi ocyus relationem praestet. Caeterum Paternam & Episcopalem meam Benedictionem DVae impertior ...“⁷

Neskoršie, najneskôr v máji 1794, bol pravdepodobne rozposlaný ďalší prípis, ktorý dostali priamo farári. Aj v ňom boli otázky, ktoré podľa odpovedí z jednotlivých farností mali nasledovný obsah: 1. Quod Graeci ritus catholici festa Romanae ecclesiae in iis locis, in quibus Romano catholici potiores sunt, et in quibus, ut dicere solemus, Graeci sub Romana campana vivunt, ab immemoriali tempore usque in hodiernum diem continuo observaverint? 2. Quod non parochi Romani ritus, non domini terrestres cogant Graeci ritus homines ad observationem festorum Romanae ecclesiae quae pauca sunt, sed quod potius Graeci ritus parochi cum juricibus suis, ubi illi potiores sunt, cogant Romani ritus homines ad observationem Graecorum festorum?⁸

Podľa poznámok v dokumentoch formulácia týchto otázok vznikla nie z iniciatívy jágerského biskupa, ale Michala Bradáča,⁹ vikára mukačevského biskupa.¹⁰

I. Šarišská stolica

Odpovede zo Šarišskej stolice boli napísané veriacimi-laikmi ako prisahzné vyhlásenia a podpísané starostami obcí a zástupcami gréckokatolíkov, preto sú veľmi cenné aj z jazykového

⁴ VASIL, C.: Kánonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví. Trnava : Dobrá kniha 2000, s. 151; M. Adam, I sacramenti..., s. 165.

⁵ Archív Košickej arcidiecézy (AACass), Graeci ritus, Informatio Super eo: Quae sit Consuetudo Apud Graecos Catholicos in observandis Festivis Catholicorum Latini Ritus; nesign.

⁶ V každej stolici (v cirkevnej správe: archidiakonáte) malo zisťovanie osobitnú procedúru, pretože sa zrejme opieralo o súhlas kompetentnej stoličnej autority, až potom o súhlas biskupa.

⁷ Voľný preklad: „Z dôvodu istých škriepok je pre mňa dôležité zistiť, či katolícki veriaci gréckeho obradu v mojej diecéze majú vo zvyku zachovávať sviatky podľa svojho, alebo nášho kalendára. Nech teda Vaša dôstojnosť starostlivo tajne a dôverne preskúma zvyklosti ľudu Vášho dištriktu v tejto veci, či oni veriaci vo všetkých, alebo len v nemnohých miestach slávia sviatky latinského obradu a zdržujú sa pracovných činností, alebo či naopak cez tieto sviatky pracujú a zachovávajú len svoje sviatky podľa gréckeho kalendára, alebo či títo veriaci na niektorých miestach tak svoje ako aj naše sviatky zachovávajú alebo aspoň v minulosti zachovávali. Žiadam neodkladne predložiť mi príslušnú správu o zistenom stave. Nakoniec udeľujem Vašej dôstojnosti svoje otcovské a biskupské požehnanie.“

⁸ 1. Ako ustavične od nepamäti až podnes zachovávali katolíci gréckeho obradu sviatky rímskej cirkvi v tých miestach, v ktorých rímski katolíci majú prevahu, v ktorých Gréci žijú takpovediac pod rímskymi zvonmi? 2. Ako farári rímskeho obradu, ani zemeptáni nenútili ľudí gréckeho obradu zachovávať sviatky rímskej cirkvi na miestach, kde je táto cirkev slabo zastúpená, ale že skôr farári gréckeho obradu so svojimi prívržencami nútili na miestach, kde majú početnú prevahu, ľudí rímskeho obradu zachovávať grécke sviatky.

⁹ Michal Bradáč († 20. decembra 1815) bol od 13. januára 1790 vymenovaný za vikára mukačevského biskupa do Košíc, ale po viacerých neúspešných pokusoch získať tam rezidenciu preniesol sídlo košického vikariátu do Prešova, kde ako vikár pôsobil do roku 1813. Kráľovská vrchnosť zmenu preloženia sídla vikariátu oficiálne potvrdila v roku 1806. Porov. P. Žeňuch–C. Vasil', *Cyrillic Manuscripts...*, s. 273-274.

¹⁰ AACass, Graeci ritus, nesign., farnosť Tulčík.

hládiska. Zodpovednosť za odoslanie odpovede do Jágru (sídla rímskokatolíckeho biskupa) mali farári, na niektorých miestach však prísazné vyhlásenia napísali miestni organisti-učítelia¹¹ alebo úradníci. Odpovede z Abovskej a Zemplínskej stolice písali sami farári po latinsky alebo výnimočne maďarsky ako informatívnu reláciu.

Zo Šarišskej stolice nie sú k dispozícii informácie z celého územia, len z niekoľkých farností. Ostatné farnosti, kde určite žili gréckokatolíci, zrejme neboli zmiešaným územím, preto neboli predmetom záujmu uvedeného zisťovania; na týchto „čistých“ územiach sa východní veriaci zrejme riadili svojimi zvykmi a kalendárom. Odpovede podrobnejšie pokrývajú vtedajšie dekanáty Solivar (oblasť medzi Prešovom a Košicami), Prešov (juhozápadne a severovýchodne od mesta), Široké (východne od Braniska) a informatívne dekanát Sabinov (severne od Sabinova). Obce (väčšinou sú to sídla farností) uvádzame v abecednom poradí spolu s odpoveďami.

Drienov s filiálkami Lemešany, Obišovce a Ličartovce vydal stručné svedectvo (po latincky), že gréckokatolíci od nepamäti svätili latinské sviatky.

Fintice vydali takéto svedectvo: „...mi Coeremoniach Graeckich Katholici ve Finczicoch ve fare Katholickeg pod Knezem Katholickim prebivagici, ani skrz Kneza Katholickeho, any skrz Urečitne Panstvo nasse, ale samochtjac a dobrovolne od давних časoch Svatzki zasvecene podle Kalendara Rimskeho vgednote Viri s Katholikamy žigice vždicki sme zdrazovali a zachovavali, a ai včulek zachovavame, a na buducne rovne zachovavaty Kceme...“

Kapušany s filiálnymi obcami Lada, Nemcovce a Vagaš (Šarišská Poruba) napísali: „...Swe-decztwij toto zesebe widawame, Kemu Kolvek agakeg Kolwek Werchnostij Prinalezetij aprislu-chatij bude, že pri pritomnostij Nassej, apod Sumenim Sme wibralj Swedectwij od rusnakoch nassich; ale geste ijpred sternact rokamij, gak Pamatame Nikdij pod Nassima Panij ij wnaj mensse Sweto Sweto [sic!] Swe rusnacij Napanske nerobilij, anij roskass nemelij, gak ad Panstwa, tak tess ij od Panoch Plebanoch Nassich, gak od Predessleho, tak tess ij od terajissoho PPllebana Nasseho Nutene Nebulij; ale wzdij Swogo Sweta gake Kolvek prichazelij Swetilij, atrimalij...“

Kendice spolu s filiálkou Drienovská Nová Ves napísali toto svedectvo: „...Rusnacy esste pred rokem 1780, ano od dawneg Pamecy Swatky skrze Cirkew Rimsku Katolicku ustanowene tak dobrowolne Zachowawaly, ano y Wčilek Zachowawagu, Že od wsseckeho utikany, a sileny gak od Panstwa Gruntowneho, tak od Wrchnosty Duchowneg slobodny Zustaly, a Zustawagu. Wtím Gistim spusbome swedčime, že nikdy Pod nekterim hrozenim, meneg trestanim budto W Penicuw(?), budto Na tele Pre Wec Predmenowanu držany Nebily, any Karhany: Kdiž mezy tim y swoge Swatky brez wsseckeho Protiwenstwy Rimskeho Zachowawany spolu Znekterimy Rimskimy Katolikamy aspon Weksse Swatky, gake gsu: Narozeny Krista Pana, Trich Kraluw &c. brez Pracy Zachowawagicimy, Zadržugu, a Wuctiwosty Magu...“

Močarmany (dnes súčasť obce Petrovany): „My Nižeg podpisane Obiwatele Močsarman-ske Ruskeg Viry, znamo čsinime komukolwek prislucha znati, ze my Swyatka spolu skatholika-my Trimame, ale sme nato silene nebuly, ani od Nasseho Panstwa, ani od Duchownich, ale samy od sebe, pod gakim zwonom žigeme, Take Swijatka Trimame znasseg sameg wuli: Po druhe, Na pansko, nasso Panstwo nas Nehoni na katolicke Swyatka, ale na Ruske, kedy robota, a Rozkažu nam pugdeme, ponewadž my Ruske ani nezname kedy, ani neswetime, okrem negake welke, kedy onim zname, swetime, gako y Katolicij, na to swogema Rukami križikami podpisu-geme, na Lepssu Viru, y potvrzeni, w Močsarmanoch...“ Toto svedectvo je zaujímavé najmä výpoveďou, že iný čas slávenia sviatkov ako rímskokatolícky nepoznajú, aj keď si zachovali povedomie, že sú gréckokatolíci.

Ploské bolo miestnou kapelániou s filiálnou obcou Kráľovce. Relácia z tejto farnosti sa vymyká z radu ostatných, preto ju citujeme celú: „Mi niže podepsanj wiznawame a dawame na wedomost Kemu kolwek prinalezj, že Rusnacij pred 14. Rokamij toto Swatkij Latinskeho Na-

¹¹ Napr. v Tulčíku.

bossenstwa Katolicke wsse swetelij, pre Panstwo, gak onj sweteli, nebot gim od Panstwa nebilo slobodno zgewne, ssadne pracij wikonawat, a we swoge ruske Swatky na Panske chodili; a honene bilj, gako ij ginsse katolicj na Pansku robotu wgedno chodili. Wssak ale pre robotu a swoje Swatkj, gak od Plebana, tak tež ij od Panstwa nikda žadnim pokartem trestane nebilj. Na kteru wec se vlastnu ruku ku potwrcenj Krissikem podepisugeme. Datum Lapispatak 10. Junii 1794. Ex Lapispatak Omnes Catholici. Joannes Nemcsik aetatis annor. 66 +, Andreas Kusnir Juratus +, Michael Kusnir Juratus +. Ex Kjrjalnépj. Joannes Toth ex Kjrjalnépij Judex Catholicus +, Joannes Gazdik Juratus Luther. +.

NB. Rutheni prohibi sunt per suum sacerdotem Graeci ritus Kjrjaljnepiensem ne subs..., sed tamen idem falsi sunt. Coram me P. Jvone Wilhelm Minorita, Capellano Locali in Lapispatak, mp.“

Prešovskí minoriti a nižnošebastovskí a prešovskí františkáni boli po zrušení jezuitov baštou katolicizmu a slovenského povedomia v Prešove, odkiaľ sa venovali duchovnej správe viacerých farností v okolí. Minoritský konvent v Prešove zrušil Jozef II. dňa 12. júla 1787 (objekty dnešného gréckokatolíckeho biskupstva);¹² správca duchovnej stanice v Ploskom pochádzal zo zrušeného kláštora.

Radačov (dnes súčasť obce Radatice) s filiálnymi obcami Bzenov, Rokycany, Meretice (dnes súčasť obce Radatice) oznámili: „...gak Catholici tak i Rusnaci od pameti nasseg, a nassich predkow swatki sweta a zachowawagu Nabozenstwi Rimskeho Catholickecho.“ V troch filiálnych obciach Janov, Lubovec a (Ruské) Pekľany však „gak Catholici Rimske, tak i Catholici Grecke swatki zachowawagu Nabozenstwi Greckecho. W Peklanoch ale zemski Pan ze samim Dworem swim biwsse Catholik swatki sweti Catholicke Rimske...“

Sabinov. Miestny dekan v mene všetkých farárov dekanátu napísal, že na všetkých miestach dekanátu, kde žijú spolu gréckokatolíci s rímskokatolíkami, gréckokatolíci pred rokom 1780 spontánne zachovávali a stále zachovávajú rímskokatolícke sviatky (1794).

Sedlice s filiálkami Bajerov, Suchá Dolina a Žipov, kde žili katolíci zmiešaného obradu, svätili sviatky podľa latinských zvykov a bez donucovania vrchnosti.

Solivar (dnes súčasť Prešova) s filiálkou Kokošovce vydal latinské svedectvo, podľa ktorého gréckokatolíci až do roku 1780 dodržiavali rímskokatolícke sviatky, a to bez donucovania vrchnosti. Týkalo sa to najmä hlavných sviatkov – Narodenia Pána, Veľkej noci a Turíc.

Svätý Jur (dnes súčasť obce Hubošovce) s filiálnymi obcami Čipkeš (dnes súčasť obce Šarišské Sokolovce), Bodovce a Ratvaj vyhlásili: „Mi nižeg podpisane: Richtare, a Prisažne troch Valaloch nižeg napsanich, pod Faru Svato=Dzursku pozustavagiczi, pod nassim svedomim dobrim znamo Čzinime, a uznavame, že swiatka katoliczke zasveczene, gak od dawnosti, tak i teras dobrovolne, a bez prinuczeni P. Plebana, tak i Panstwa Urečiteho swetili sme i svetit chceme, abi pohorssení se znas nestalo, aneb prekassku, a pritim i nasse v Uctivosti mame bez vssezkeg prekasski. Žadali bisme sebe, abi sme, vgednote postaveni, a prigate k czirkvi S: Katoliczkeg, vgednu svetit mohli, pritim žit i Umrit, čžo, kupotverzeni z vlastnima Rukama podpisugeme die 10. Junii Roku 1794...“

Svinia vydala toto svedectvo: „...Wiznawame, že jak pred rokom 1780tim tak ij od toho roku po te časi pod Faru tuto Szinyejsku telo nekelo Ruskej aneb Starej Viri Lide Žadne žemske Panstwo tak tež ij Pan Plyeban nass nyeszilyelyi, tim menjej dajakim spůsobem karhalyi, žebi Sweta Katolyitzke znami wjedno trimalyi, alye sami z dobrej swej Wulyi jakszto pod Dzwonem katolyitzkim bidlicze znami Wssetke Kosczelne a Czirkewne katolyiczke Czeremonie...“

Terňa. Miestny farár v mene materskej i filiálnych obcí dal zástupcovi rímskokatolíkov a gréckokatolíkov podpísať vyhlásenie, že obyvatelia gréckeho obradu slávia sviatky latinského obradu odpradávná a spontánne, bez prinútenia, a na miestach, kde žijú rímskokatolíci pomiešani s gréckokatolíkami, sa zachovávajú aj ich sviatky.

¹² Porov. ČÍŽMÁR, M.: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva. Dejiny Košického arcibiskupstva. II. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s. 131, 155.

Tulčík. Reláciu uvádzame v doslovnom znení: „Na otasku: gak Rusnacy Katholici, Kteri mezi Rimskimi Katholikami biwagu, ass do Roku 1780 Rimske Katholicke sweta zachowawaly, azdaliž tich ystich Greckich Katholikoch neb Rimsko Katholicke sweta zachowawaly? Mi nižeg podepsanj Swedectwj widawame Na Perwsse: že Greci Katholici w Nassim walale pred Rokem 1780, ponevač pod Rimskim Katholickim Zvonem žigu, wždickj zachowawalj Rimsko Katholicke Sweta, a až do dnessnegssiho Dne zachowawagu. Nadruhe: že ani Panowe gruntowne, ani Plebanowe Ku tomu gich nigdi nesilijl, aby pred menowane Sweta zachowawalj. Sig. Tulcsik Die 8 Junii 1794. Georgius Vanyo Richtar +, Thomas Gyurikow prisaznj +, Stephanus Juhas Rusnak +.“ K tomuto vyhláseniu sa pripojili aj filiálne obce Záhradné a Demjata.

Veľká Lodina s filiálkami Ružín, Stredná Ves, Kysak a Trebejov, vystavili dokument s touto podstatnou časťou: „...mi Ruskeho Naboženstwy, ne Len toliko Roku 1780, ale guž pred tem dawnima Roky ze žadneho navodu, aneb prisilenim swatki podle Naboženstwy Cirkwy katolickeg swecime, tak take y Nasseho Ruskeho Naboženstwi spokojne bez prekascki wsselikeyg zachowawame, až do wšilegssiho casu, kteru wec krizem pretahnutim potwerezugeme...“

Veľký Šariš bola veľká farnosť severne od Prešova. Richtár s prísaznými vydali takéto svedectvo: „...Unas Wnassim Varosu Se Žaden Rusnak Sweg viri Nenachadza, krome chocaj bi se Nekdi bil nassel, techda Nassa Duchowna Wrchnost Nikdi Sweta Ne Nutila Swetit, Len nach Sak sami Svoje trimaju Rusnaci Svoju Wiru trimali a Lutherani tess takze Svogo, čo i Zadnu Rokovinu aneb Quartale Ne Uznawame Ponewadss Unas Otom ne slihat, Krome Džežmu ktera gest Nadana od Jasnosti kralowskeg, gehu Excelentij Biskupa Jagerskeho.“

Vo filiálnych obciach žili gréckokatolíci, ktorí napísali osobitné svedectvá. **Gregorovce** vydali toto svedectvo: „...wiznawame, že gak pred rokom 1780tim tak ij od teho roku po te časij pod Faru tuto Gergelacku teto nekelo Ruskeg neb Unitckeg Wirij Lide, Žadne Zemske Panstwo, tak tež ij Pan Pleban Nas nesilel, tim meneg dagakim Spusobem karhalij, žebij Sweta katolicke znamij wgedno trimalij, ale samij zdbreg sweg wulij gakosto pod Zvonem katolickim bidlice snamij trimagu, wssecke kostelne, a Cijrkewne Ceremonie. Jak tež rukowinu Rusnacy swemu, Lutheranij swemu odezdawagu. Okreme Qvarti, ktera Dezma kralowska Panu gehu Excellentij Biskupu Jagerskemu prinaležij...“

Medzany vydali toto osobitné svedectvo: „...stimto Psanim wiznawame, že gak pred rokom 1780tim tak ij od teho roku, po te časij pod Faru tuto Medgyansku teto nekelo Ruskeg, aneb Unickeg Wirij Lide, Žadne Zemske Panstwo, tak tež ij Pan Pleban Nas ne silelij, tim meneg dagakim spůsobem karhalij Žebij Sweta katolicke snamij Wgedno trimalij; ale samij zdbreg sweg wulij gakssto pod Zvonem katolickim bidlice znamij trimagu wssecke kostelne, a Cijrkewne katolicke Ceremonie. Tak ij ročnu Placu swojemu Ruskemu, Lutheranij ale podobne swemu dawagu, anij nebral Pan Pleban, okrem Qvarti, ponewač dežma tato kralowska gehu Excellentiu Biskupa Jagerskeho se dotice, a tak mij tento napis wedla swedomij Obcij nasseg widawame...“

Vyšná Šebastová: „Mi nižeg podpísani Graeckich Coeremoniach Katholici timto Pismom Svedectvy vidavame, že my obiwateli Horno=Sebeski ve Fare tohto mena Katholickeg pod Plebanom Katholickim prebivagici, any ze stranki Slavneho Panstwa nasseho, ani ze Stranki Plebana Katholickeho prinuceny, ale dobrovolne vzdicki sme Swatky zasvecene podle Kalendara Rimskeho zachowavaly, a ai pozatim zachowavaty Kceme...“

Filiálna obec **Podhradík** napísala podobné vyhlásenie: „Mi nižeg podpísani Graeckich Coeremoniach Katholici timto Pismom Svedectvy vidavame, že mi Obiwateli Podhraczkj ve Fare Horno=Sebeskeg Katholickeg pod Plebanom Katholickim prebivagici, any ze stranky Slavneho Panstwa nasseho, ani ze stranky Plebana Katholickeho prinuceny, ale dobrovolne vzdicki sme Swatky zasvecene podle Kalendara Rimskeho zachowavaly, a ai pozatim zachowavaty Kceme...“

Záborské, miestna kapelánia, vystavila takéto svedectvo: „My nižeg podepsany znamo činime, ze Wmistownem kaplanstwy Harsaczkim Prebiwagicy Ruske Katolici, od nezapamatalich časoch Swatky a Slawnosty Cirkwy Swateg vzdicki podle Rimskeho Kalendara Sweta a zacho-

wawagu, ale to ne sprinuteny negakeho P. Plebana aneb Panstwa Sweho, ale zdobrej swogeg wuly: Ze tak gim skladnegssy prihaza, ponewač ne mnoho gich tu gest; gak y preto: Ze tak gegich predkowe toto Swetily. Sig. Harságh 10. Junii 1794.

Župčany, miestna kapelánia spravovaná františkánmi alebo minoritmi, vydala svedectvo po latinsky, že gréckokatolíci od nepamäti, nielen v roku 1780, zachovávali latinské sviatky a počas nich sa zdržiavali služobných prác.

Uvedené svedectvá z obcí Šarišskej stolice možno prehľadne zhrnúť do tabuľky. Zaujímavé sú predovšetkým ľudové pomenovania príslušníkov gréckokatolíckeho obradu.

Farnosť	1794	pomenovanie	svätenie	odkedy	dobrovoľnosť
Drienov	08. 06.	<i>Graeci ritus Catholicici</i>	R	<i>A Multis Annis, semper</i>	–
Fintice	17. 05.	<i>Coeremoniach Graeckich Katholici</i>	R	<i>od dawnych časoch... wždicki</i>	<i>samohtjac a dobrowolne</i>
Kapušany	11. 06.	<i>od rusnakoch nassich, rusnacij</i>	R	<i>wzdij</i>	<i>nerobilij</i>
Kendice	08. 06.	<i>Rusnacy</i>	R	<i>od dawneg Pamecy</i>	<i>dobrowolne</i>
Močarmany		<i>Ruskeg Viry</i>	R	<i>Trimame</i>	<i>sme nato silene nebuli, samy od sebe, znasseg sameg wuli</i>
Ploské	10. 06.	<i>Rusnacij</i>	R aj G	<i>wsse swetelij</i>	<i>honene bilj, gako ij ginsse katolicj... nikda žadnim pokartem trestane nebilj</i>
Radačov Janov, Meretice, (R.) Pekľany	20. 06.	<i>Rusnaci Catholici Grecke</i>	R G G / R	<i>od pameti nasseg, a nassich predkow</i>	<i>zachowawagu</i>
Sabinov	06. 06.	<i>unitos Ritus Graeci homines</i>	R	<i>usque Annum 1780</i>	<i>sponte</i>
Sedlice	11. 06.	katolíci gréckeho obradu	R	<i>ante annum 1780</i>	bez nútenia
Solivar	18. 05.	<i>Graeci Ritus Catholicici</i>	R	<i>usque ad Annum 1780</i>	bez nútenia
Svätý Jur	10. 06.	<i>Rusnak</i>	R	<i>od dawnosti</i>	<i>dobrowolne</i>
Svinia	04. 07.	<i>Ruskej aneb Starej Viri Lide</i>	R	<i>jak pred rokom 1780 tak ij od toho roku po te časi</i>	<i>nyeszilyelyi, sami z dobrej swej Wulyi</i>
Teňa - zmieš. obce	09. 06.	<i>Graeci ritus incolae</i>	R R aj G	<i>ab antiquo</i>	<i>sponte</i>
Tulčík - Záhradné	08. 06. 09. 06.	<i>Rusnacy Katholici Greci Katholici wiri ruskej</i>	R	<i>wždickj</i>	<i>nigdi nesiljly</i>

Veľká Lodina	?	<i>Ruskeho Naboženstwy</i>	R aj G	<i>guž pred tem dawnima Roky</i>	<i>ze žadneho navodu, aneb prisilenim</i>
Veľký Šariš - Gregorovce - Medzany	12 .06.	<i>Rusnak Sweg viri</i>	R	<i>Nenachadza</i>	<i>Wrchnost Ne Nutila</i>
	10. 06.	<i>Ruskeg neb Unickeg Wirij Lide, Rusnacy</i>		<i>gak pred rokom 1780 tak ij od teho roku po te časij</i>	<i>nesilel, samij zdobreg sweg wulij</i>
		<i>ruskeg aneb unickeg wiry lide</i>			<i>nesileli</i>
Vyšná Šebastová	15 .07.	<i>Graeckich Coeremoniach Katholici</i>	R	<i>vzdicki / vždicky</i>	<i>dobrovolne</i>
Záborské	10. 06.	<i>ruske katolici</i>	R	<i>od nezapamatalich časoch</i>	<i>z dobreg swogeg wlastneg wuli</i>
Župčany	01. 06.	<i>homines Graeci Ritus Catholici</i>	R	<i>a multis Annis... a memoria... semper</i>	–

Veriaci si boli vedomí rozdielnosti obidvoch obradov a rozdelenie im prekážalo, radšej by svätili všetky sviatky jednotne (Svätý Jur). Vzájomné spolužitie siaha do dávnej minulosti, minimálne niekoľko generácií, keďže nikto si nepamätá iné obdobie, len rešpektovanie latinských sviatkov. Svedčí to buď o niekdajšom príchode gréckokatolíkov do rímskokatolíckeho prostredia, alebo o dominancii latinského obradu nad gréckokatolíckym, zrejme sa však stretajú obidva predpoklady. To, že gréckokatolíci svätili latinské sviatky, bolo všade dobrovoľné a bez prinútenia. Aj keď si gréckokatolíci zachovali svoje povedomie, vlastnú menšinovú osobitosť, boli tolerantní k rímskokatolíkom. Na niektorých miestach dokonca zabudli, kedy by mali sláviť vlastné sviatky (Močarmany). Na niektorých miestach pokladali za dôležité svätiť predovšetkým hlavné sviatky, ako Narodenie Pána, Tri krále, Veľkú noc, Turíce (Kendice, Solivar).

Svätenie sviatkov podľa latinského kalendára bolo také samozrejme (Veľká Lodina), že opak by vyvolal pohoršenie u samých gréckokatolíkov (Svätý Jur). Príležitostne sa o to, aj keď nepriamo, starala i svetská vrchnosť (Ploské). Ďalším dôvodom bolo vysvetlenie, že *žijú pod katolíckym zvonom* (Gregorovce, Močarmany, Svinia, Tulčík).

Ak sa v zmiešaných obciach slávil sviatky obidvoch obradov (vo farnosti Terňa), išlo zrejme o taký prípad, že obec bola pôvodne osídlená gréckokatolíckym obyvateľstvom a rímskokatolícki veriaci sa do nej priženili alebo vydali, pričom farár bránil ich obrad, teda aj svätenie rímskokatolíckych sviatkov. Na uvedených miestach Šariša sa všade používa gregoriánsky kalendár.

Jazyk zápisu závisel od pôvodu a vzdelania pisára; zápisy majú české jazykové prvky, občas silne slovakizované maďarské i nemecké prvky.

II. Zemplínska stolica

Odpovede zo Zemplína písali priamo farári, preto nie sú zachytené v reči ľudu, ale v reči cirkvi – latinčine. Zachovali sa iba relácie týkajúce sa územia od Stropkova po Trebišov, obsiahnuté v dvoch dokumentoch, ktoré kolovali po farách stropkovského a sečovského dekanátu, na ktoré každý farár dopísal svoje hlásenie.¹³

¹³ Okrem toho sa zachovali aj osobitné relácie z najjužnejšej časti Zemplínskej stolice, ktorá dnes leží v Maďarsku, preto ich tu nepublikujeme.

Pretože relácie písali farári v úradnej cirkevnej reči, terminologické označenie gréckokatolíkov je takmer jednotné: *homines (populus) Graeci ritus catholici*. Farári, ktorí použili záznam svojho kolegu, najmä v sečovskom dekanáte, preberali faktografiu z predchádzajúceho zápisu. Nepochádza však ku skresľovaniu, pretože sa tieto farnosti nachádzali vedľa seba a jednotlivé zvyky boli rozšírené na viacero obcí, aj keď máme i obce so špecifickými zvykmi. Isté odlišnosti by mohli poukazovať na to, že pôvod gréckokatolíkov v takýchto obciach je rozdielny. Táto rozdielnosť by mohla spočívať v rozličnosti miesta pôvodu a času príchodu, alebo v tom, či sa im venoval ich vlastný (gréckokatolícky) kňaz, alebo sa sami spontánne a dobrovoľne prispôbovali rímskokatolíckej väčšine, resp. rímskokatolíckemu prostrediu, do ktorého prišli.¹⁴

Stropkovský dekanát. Farári odpovedali na otázku o zvykoch gréckokatolíkov, ktorí žijú na jednom území spoločne s rímskokatolíckimi, či pred rokom 1780 slávil sviatky podľa svojho (gréckokatolíckeho, juliánskeho, gréckeho) kalendára, alebo podľa nášho (rímskokatolíckeho, gregoriánskeho, rímskeho, latinského) kalendára:

Ondavské Matiašovce 13. apríla 1794: Gréckokatolíci prišli na územie farnosti v roku 1770, dovtedy tam vôbec nežili; odvtedy až podnes (1794) slávia sviatky podľa rímskeho kalendára.

Vranov 14. apríla 1794: Vo Vranove žilo 40 gréckokatolíkov a sviatky slávil podľa rímskokatolíkov; vo filiálkach Sedliská a Majerovce žila značná časť gréckokatolíkov, ktorí väčšie sviatky prichádzajú sláviť *sponte et libere* (spontánne a slobodne) do Vranova; počas menších sviatkov pracovali a vranovského farára nepočúvali.

Nižný Hrušov 15. apríla 1794: Gréckokatolíci odjakživa používali rímsky kalendár, ale všetky sviatky súčasne slávil aj podľa svojho kalendára; vo filiálnych obciach Dlhé Klčovo a Kučín žila značná časť gréckokatolíkov a v obciach Poša, Nižný Hrabovec, Lesné, Rakovec a Suché žila väčšina gréckokatolíkov – všade slávil sviatky podľa gréckeho kalendára.

Soľ 16. apríla 1794: V obciach Soľ, Čakľov, Zamutov a Komárany slávil gréckokatolíci sviatky podľa rímskeho kalendára, ale *modo recenter jam tantum sua* (odnedávna už aj podľa svojho); v Rudľove bol kňaz gréckokatolíckeho obradu; gréckokatolíci sa tam riadili (výlučne) podľa gréckokatolíckeho, nie rímskokatolíckeho kalendára. Zaujímavovo vyznieva poznámka, že ich kňaz im zakazoval používať pozdrav *Laudetur Jesus Christus!* (Pochválený buď Ježiš Kristus!)

Skrabské 18. apríla 1794: V obciach Skrabské, Michalok, Vyšný Žipov a Čierne nielen do roku 1780, ale až do roku 1791 sa gréckokatolíci na základe starobylého zvyku riadili podľa kalendára latinského obradu; od roku 1791 slávil svoje sviatky v závislosti od obradu svojho farára, dediny a domu; určite od roku 1793 v Skrabskom slávil sviatky podľa gréckeho obradu; Očisťovanie Panny Márie a Popolcovú strelu svätili podľa rímskeho obradu, preto vtedy dochádzalo k sporom.

Dobrá 19. apríla 1794: Gréckokatolíci prišli v roku 1770; všetky sviatky svätia zo svojej slobodnej vôle podľa rímskeho kalendára; bolo to takto pred rokom 1780 i po ňom.

Stropkov 20. apríla 1794: V Stropkove žil minimálny počet gréckokatolíkov a tí sa riadili podľa gregoriánskeho kalendára; väčšie sviatky, ako Narodenie Pána, Zmŕtvychvstanie a Turíce svätili podľa juliánskeho kalendára; vo filiálkach Chotča a Breznica bolo asi toľko gréckokatolíkov ako v Stropkove a sviatky slávil ako v Stropkove; v Turanoch žilo asi 30 gréckokatolíkov a v Nižnej Oľšave gréckokatolíci počtom prevyšovali katolíkov latinského obradu; sviatky svätili s rímskokatolíckimi, ale všetky svoje sviatky podľa juliánskeho kalendára; s latinskými katolíckimi svätili Narodenie Pána, ale prv od nepamäti väčšie (hlavné) sviatky svätili podľa svojho; filiálky Šandal a Bokša boli celé gréckokatolícké a používali kalendár gréckeho rítu; v Soľníku svätili Narodenie Pána, Vzkriesenie, Turíce, Božie telo a svoje väčšie sviatky s katolíckimi latinského obradu; do roku 1780 aj po ňom slávil gréckokatolíci latinské sviatky, resp. svoje sviatky slávil v tom čase, keď rímskokatolíci spontánne a dobrovoľne.

¹⁴ Porov. ŠOLTĚS, P.: Odkedy sú gréckokatolíci na strednom a južnom Zemplíne? In: Verba Theologica. Východná cirkev 2. Košice : Facultas Theologica Universitatis Catholicae, 2004, roč. 3, č. 1, s. 12-22.

Veľká Domaša 22. apríla 1794: Vo Veľkej Domaši, Kelči, Holčikovciach a Giglovciach bolo veľmi málo gréckokatolíkov; sviatky svätili podľa rímskokatolíckeho kalendára pred rokom 1780 i teraz (1794); Narodenie Pána, Vzkriesenie a Turíce slávili podľa svojho kalendára.

Jankovce 23. apríla 1794: V obciach Jankovce, Černina, Lukačovce, Ďapalovce, Nižná a Vyšná Sitnica bolo gréckokatolíkov veľmi málo. Aj pred rokom 1780 aj v roku 1794 slávili sviatky podľa rímskokatolíckeho kalendára; v obciach Košarovce a Girovce počet gréckokatolíkov prevažoval nad latiníkmi a aj pred rokom 1780 aj v roku 1794 slávili sviatky podľa svojho (juliánskeho) kalendára; dokonca veľké latinské sviatky ako Narodenie Pána, Vzkriesenie, Nanebovstúpenie a Turíce podľa svojich starobylých zvykov mali za férie (všedné dni).

Hrubov 23. apríla 1794: V miestnej kapelánii Hrubov sviatky svätili podľa rímskokatolíckeho kalendára; vo filiálke Pakostov, kde býval kňaz gréckeho obradu, a Petrovce (dnes súčasť obce Pakostov) gréckokatolíci používali svoj kalendár aj na Narodenie Pána, Vzkriesenie a Turíce.

Žalobín 24. apríla 1794: V Žalobíne žili „zvyšky“ gréckokatolíkov tak ako prv, sviatky a pôsty dodržiavali podľa latinského obradu; v Malej Domaši žili viacerí rímskokatolíci. Pokiaľ pamäť tamojších ľudí siahala, svätili podľa latinského kalendára, okrem Narodenia Pána, Veľkej noci a Turíc; v Jasenovciach nebol žiaden *Ruthenus*.

Sečovský dekanát. Z kontextu dokumentu vyplýva, že gréckokatolíci svätili sviatky podľa svojho (juliánskeho) kalendára, okrem výnimiek, ktoré farári uviedli v hláseniach.

Trhovište 29. apríla 1794: Sviatok Božieho tela a sv. Štefana Kráľa¹⁵ svätili spolu s latiníkmi; ostatné sviatky svätili podľa svojho kalendára *vi legis Patriae* (mocou štátneho zákona).

Veľké Žbince 30. apríla 1794: Sviatok Božieho tela a sv. Štefana Kráľa svätili spolu s rímskokatolíkmi, ostatné sviatky svätili podľa svojho (juliánskeho) kalendára.

Budkovce 1. mája 1794: Na základe poznatkov a zistení miestneho farára sviatky latinského obradu viacerí gréckokatolíci *motu proprio et spontaneae* (z vlastného podnetu a spontánne) slávia vtedy, keď rímskokatolíci, najmä sviatok Kristovho tela a sv. Štefana Kráľa.

Malčice 2. mája 1794: Malčice boli miestnou kapelániou a miestny duchovný správca napísal to isté ako budkovský farár.

Trebišov 4. mája 1794: Gréckokatolíci ani pred rokom 1780 ani po ňom neboli nútení ani farárom ani zemepánmi sláviť latinské sviatky (sviatky svätili v tom čase, ako vychádzali podľa gregoriánskeho kalendára), no na sviatok Kristovho tela sa viacerí gréckokatolíci *motu proprio* pridávali k procesii.

Plechotice [bez udania dátumu, 5. alebo 6. mája 1794]: Farár nič nevedel o tom, že by gréckokatolíci v jeho farnosti slávili niektorý sviatok podľa rímskokatolíkov.

Slivník 7. mája 1794: Gréckokatolíkov nikto nenútil svätiť sviatky podľa rímskokatolíckeho kalendára, ani panstvo ani farár, no viacerí gréckokatolíci svätili sviatok Kristovho tela, prvý deň Narodenia Pána a prvý deň Veľkej noci *motu proprio* podľa latinského kalendára.

Veľké Ozorovce 8. mája 1794: Gréckokatolíkov nikto nenútil svätiť latinské sviatky, ani farár ani zemepáni. Zemepáni niekedy nútili gréckokatolíkov pracovať počas ich sviatkov, ale niekedy ich prepustili, aby slávili svoj sviatok.

Parčovany 27. apríla 1794:¹⁶ Gréckokatolíci do roku 1780 sviatky svätili podľa svojho kalendára. Farár nevedel, žeby nejaký sviatok v jeho farnosti svätili podľa latinského kalendára.

Sečovce 11. mája 1794: Gréckokatolíci svätili sviatky podľa svojho (kalendára) a nijaký sviatok neslávili spolu s rímskokatolíkmi, ani ich na to nikto nedonucoval.

¹⁵ Sv. Štefan I. (†1038), prvý uhorský kráľ, patrón Uhorska a jeho kresťanský zakladateľ. Tento sviatok bol v Uhorsku zavedený krátko predtým, a to dekrétmi zo 16. septembra 1771 a 8. augusta 1774. Porov. C. Vasil', Kánonické pramene..., s. 150-151; M. Adam, I sacramenti..., s. 165.

¹⁶ Tento zápis vznikol zrejme ako prvý, ale do predmetného spoločného súpisu za celý dekanát sa dostal medzi 8.-11. májom 1794 (pravdepodobne 11. mája), pričom podľa písma ho zapísal sečovský dekan, nie osobne farár, ako to bolo vo všetkých ostatných prípadoch sečovského i stropkovského dekanátu.

Prehľadne možno relácie zo Zemplínskej stolice zhrnúť do tabuľky:

Farnosť	dátum (1794)	svätenie		poznámky
		juliánske	gregoriánske	
Budkovce	01.05.	všetko	B. telo, Štefana Kráľa	
Dobrá	19.04.	–	všetko	prišli 1770
Hrubov - Pakostov, Petrovce	23.04.	– všetko	všetko –	
Jankovce - Košarovce, Girovce	23.04.	– všetko	všetko –	
Malčice	02.05.	všetko	B. telo, Štefana Kráľa	
Nižný Hrušov - filiálky	15.04.	súčasne všetky sviatky všetko	všetko –	
Ondavské Matiašovce	13.04.	–	všetko	prišli 1770
Parchovany	27.04.	všetko	–	
Plechotice	5/6.05.	všetko	–	
Sečovce	11.05.	všetko	–	
Skrabské	18.04.	od 1791 čiastočne, od 1793 skoro všetko	do 1791 všetko od 1793 len Popolcová streda	
Slivník	07.05.	všetko	B. telo, Narodenie, Veľká noc	
Soľ - Rudľov	16.04.	až najnovšie všetko	všetko	
Stropkov, Chotča, Breznica - Turany, Nižná Olšava - Šandal, Bokša - Soľník	20.04.	Narod., Vzkriesenie, Turíce skoro všetko, prv všetko všetko väčšina	skoro všetko Narodenie – Narodenie, Vzkriesenie, Turíce, B. telo, väčšie sviatky	
Trebišov	04.05.	všetko	čiastočne B. telo (procesia)	
Trhovište	29.04.	všetko	B. telo, Štefana Kráľa	
Veľká Domaša	22.04.	Narod., Vzkriesenie, Turíce	väčšina	
Veľké Ozorovce	08.05.	všetko	–	nútení pracovať
Veľké Žbince	30.04.	všetko	B. telo, Štefana Kráľa	
Vranov	14.04.	–	všetko	
Žalobín - Malá Domaša	24.04.	– skoro všetko	všetko Narodenie, Veľká noc, Turíce	

III. Abovská stolica

Väčšina zachovaných relácií pochádza z dnešnej maďarskej časti Abova, územia slovenského Abova sa týkajú správy z farností Nižná Myšľa a Trstené, ktoré patrili do Göncského dekanátu. Správy sú za každú farnosť napísané jednotlivo a písali ich miestni farári po latinsky, v niekoľkých obciach južného Abova po maďarsky. Vo všetkých prípadoch ide o odpoveď na prípis jágerského biskupa z 3. apríla 1794 a intimát kráľovskej rady číslo 5507 z 11. marca 1794. Aj tu išlo o zisťovanie, ktoré zaujímalo mukačevského gréckokatolíckeho biskupa, či jeho veriaci na zmiešaných územiach pred rokom 1780 svätili sviatky podľa rímskokatolíkov, alebo nie.

Trstené 13. mája 1794: Miestny farár napísal viacero zaujímavých poznámok: 1. *Rutheni* v tejto farnosti nikdy verejne nepracovali počas katolíckych sviatkov. Rusíni v Abovskej stolici na tých miestach a v tých obciach, kde mali svoj kostol a svojho kňaza, počas katolíckych sviatkov slobodne pracovali, nie však na miestach a v obciach, kde mali katolíci kostol a farára. Aby sa vyhli pohoršeniu, katolícke sviatky tam svätili. 2. Katolícka cirkev gréckeho obradu a jej kalendár si zaslúžili úctu, avšak Rusíni to nikdy nedemonštrovali nijakým spôsobom. Z decízií Benedikta XIV. (1740-1758) vyplývalo, že latinský obrad je privilegovaný a bolo by ťažkým

porušením disciplíny, keby Rusíni či ktokoľvek iný pracoval počas latinských sviatkov. 3. Zákony uhorského kráľovstva dbali o to, aby sviatky v kráľovstve sa svätili podľa rímskokatolíkov, no Rusíni, ktorí síce žili pod uhorskou korunou a používali z toho plynúce privilégiá, neboli zákonom viazaní svätiť katolícke sviatky. 4. Uhorský kráľ Leopold I. (†1705) vynaložil mnoho práce na úniu Rusínov, Grékov a Valachov a vydal niekoľko zákonov. Diplomom zo 16. februára 1699¹⁷ udelil ich kléru imunitu, ale s požiadavkou rímskokatolíckej cirkvi, aby uniáti bývajúci v kráľovstve svätili sviatky rímskokatolíckej cirkvi. 5. Vo všetkých verejných a politických záležitostiach mal byť taký poriadok, aby bolo zachovávané jedno náboženstvo a jeden obrad. Privilegovaným obradom je v Uhorsku rímsky rítus. 6. Aby sa vyhli pohoršeniu, svätia sviatky Veľkej noci, Turíc, Narodenia Pána a Kristovho tela, keď sa zúčastňujú aspoň na procesii. Nemajú ani vlastný sviatok sv. Štefana Kráľa, ale rešpektujú ho. 7. Rusíni na miestach, kde sa stretávajú s katolíkmi, sa usilujú nezavdávať pohoršenie, hoci niekedy pracujú na poliach a dehonestujú tak sviatky. V svätení sviatkov sú slobodní, hoci láska k únii by mala byť väčšia. 8. Kde žili Rusíni sami a nepoznali rímskokatolícke sviatky, nesvätili ich. Často nesvätili ani svoje, lebo len zriedkavo si uvedomili, že je sviatok. 9. Zemepáni svätia sviatky podľa svojho katolíckeho obradu a rusínske sviatky málokedy svätili, lebo zákon ich neviazal dvakrát svätiť jeden sviatok.

Nižná Myšľa 27. júna 1794: Pred rokom 1780 uniáti gréckeho obradu neslávali Narodenie a Vzkriesenie Pána, ani iné sviatky podľa rímskokatolíckeho, ale svojho kalendára. Katolícke sviatky, ktoré oni nemali, nesvätili ani sami ani s katolíkmi a ich postoj ku katolíckym sväteniam sviatkov bol chladný. Výnimkou boli len niektoré katolícke medziobradové manželstvá.

Záver. Rok 1780 bol u gréckokatolíkov svojím spôsobom dôležitý, lebo po ňom badáme výraznú latinizáciu, a to v zmysle prijímania gregoriánskeho kalendára, čím sa malo dosiahnuť zjednotenie náboženských zvykov na tých územiach, kde spolu bývali katolíci latinského a gréckeho obradu. Zachované správy z územia východného Slovenska mapujú túto problematiku a sú vzácnym prameňom nielen pre dejiny liturgie, ale aj pre výskum meniacej sa identity nositeľov gréckokatolíckeho obradu. V písomnostiach sa totiž nachádza ich niekoľkoraké slovenské pomenovanie, pričom všetky termíny označujú náboženskú, nie etnickú príslušnosť. Na osobitnú etnicitu skôr poukazuje povedomie ich osobitosti, neraz kultúrna, liturgická a s tým súvisiaca kalendárna príslušnosť. Pred rokom 1780 a vo veľkej miere i v roku 1794, teda na konci 18. storočia, sa za vlastný kalendár gréckokatolíkov pokladal juliánsky kalendár. Ten sa však na miestach, kde boli gréckokatolíci viac rozptýlení a zžití s rímskokatolíckym obyvateľstvom, nepoužíval. Miestami však pretrvávalo svätenie sviatkov podľa starého juliánskeho štýlu, a to najmä pri najväčších sviatkoch, pretože okrem liturgických zvykov sa na ne viazali aj rodinné, hospodárske a iné ľudové zvyky a povery. V južnej časti Zemplínskej stolice však na zmiešaných územiach úplne dominoval juliánsky štýl. Často ho pomáhali uchovávať vlastní kňazi a vlastný kostol, ako aj dlhodobá izolovanosť od rímskokatolíckeho prostredia. Zdá sa, že aspoň niektorí predstavitelia rímskokatolíckej cirkvi toto zjednocovanie kalendára chápali ako súčasť uniátskej dohody.¹⁸ Úplný prechod na gregoriánsky kalendár nastal až v 19. storočí.

Je pozoruhodné, že keď kráľ František I. dňa 3. novembra 1816 a následne pápež Pius VII. bulou *Relata semper* dňa 22. septembra 1818 kánonicky erigoval Prešovskú eparchiu, pri-

¹⁷ Už diplom Leopolda I. z 21. augusta 1692 zrovnoprávnil východných kňazov a veriacich s kňazmi a veriacimi latinského rítu vo všetkých právach a privilégiách. Bol to dôležitý krok zo strany kráľa (štátu). Vydanie diplomu sa zdôvodňuje tým, že je nemysliteľné, aby katolícky kňaz, akým sa po prijatí únie stali všetci uniátski farári, zotrval v poddanskej závislosti. Pravým motívom však zrejme bolo upevnenie únie, aby sa uniáti kvôli majetkovým pomerom neodvracali od katolicizmu. Porov. NILLES, N.: *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae s. Stephani II. Oeniponte 1885*, s. 848-849; HARAKSIM, L.: *K sociálnym a kultúrnym dejinám Ukrajincov na Slovensku do roku 1867*. Bratislava 1961, s. 66.

¹⁸ Viac zaujímavých argumentov napísal farár z Trsteného (pozri príslušné miesto).

padli do nej farnosti Šarišskej, Abovskej a severnej časti Zemplínskej stolice, kde na zmiešanom území prevládalo svätenie sviatkov podľa rímskeho kalendára. Farnosti južnej časti Zemplínskej stolice, kde prevládal juliánsky kalendár, ostali v Mukačevskej eparchii.

Na strednom a južnom Zemplíne sa v gréckokatolíckych rodinách podnes zachováva zvyk zopakovať v predvečer sviatku Zjavenia Pána štedrovečernú hostinu, čo je podľa juliánskeho kalendára predvečer sviatku Narodenia Pána.

The Celebration of Greek Catholic Feasts in the Territory mixed with Roman Catholics according to Announcement from 1794

Peter Zubko

There are Greek Catholics living together with Roman Catholics in numerous places in the country of Eastern Slovakia. There were some researches in the year 1790 about their celebrations: whether they celebrated Roman Catholic or Greek Catholic feasts – whether they used Gregorian or Julian calendar. Greek Catholics celebrated feasts as Roman Catholics in Saris, Abov and in North Zemplin (subsequent Eparchy of Presov). Greek Catholics in South Zemplin (subsequent Eparchy of Mukacheve) celebrated their own feasts and used Julian calendar. Other researches: Were Greek Catholics forced to accommodate Roman Catholics by authorities? Most of records from Saris are written in Slovak dialect, in which Greek Catholics are entitled in more synonymic terms.